

निर्देश: –

- (i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

खण्ड: 'क'

(अपठित-अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निम्नाङ्कितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत –

बाल्यकाले विशेषतो बालकस्योपरि संसर्गस्य प्रभावो भवति। बालको यादृशैः बालकैः सह सङ्गतिं करिष्यति तादृशः एव भविष्यति। अतः बाल्यकाले दुर्जनैः सह संङ्गतिः कदापि न करणीया। दुर्जनानां संसर्गेण बहवः हानयः भवन्ति। यथा दुर्जनसंसर्गेण मनुष्यः असद्वृतः दुर्विचारयुक्तः च भवति तस्य बुद्धिः दूषिता भवति। सः दुर्व्यसनग्रस्तो भवति, अतः तस्य शरीरं क्षीणं दुर्बलं च भवति। कीर्तिः नश्यति। अतः स्वयशोवृद्धये, ज्ञानवृद्धये, सुखस्य शान्तेश्च प्राप्तये सर्वैरपि सदा सत्सङ्गतिः करणीया, दुर्जनसङ्गतिश्च हेया।

प्रश्नाः –

2 × 5 = 10

- (क) बाल्यकाले बालकस्योपरि कस्य प्रभावो भवति ?
- (ख) कैः सह सङ्गतिः कदापि न करणीया ?
- (ग) दुर्जनसंसर्गेण मानवस्य बुद्धिः कीदृशी भवति ?

4305/(Set : A)

(घ) कदा दुर्जनैः सह सङ्गतिः कदापि न करणीया ?

(ङ) दुर्जनसंसर्गेण काः हानयः भवन्ति ?

खण्डः 'ख'

(रचनात्मकं – कार्यम्)

2. **विषयमेकमधिकृत्य** लघुनिबन्धं संस्कृतभाषया लिखत – 6

(क) स्वच्छतायाः महत्त्वम्।

(ख) मम विद्यालयः।

(ग) मम प्रियः कविः (कालिदासः)।

खण्डः 'ग'

(पठित – अवबोधनम्)

3. अधोलिखितगद्यांशस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् – 4

(क) भवादृशा एव भवन्ति भाजनान्युपदेशानाम्। अपगतमले हि मनसि विशन्ति सुखेनोपदेशगुणाः। हरति अतिमलिनमपि दोषजातं गुरुपदेशः गुरुपदेशश्च नाम अखिलमलप्रक्षालनक्षमम् अजलं स्नानम्। विशेषेण तु राज्ञाम्। विरला हि तेषामुपदेष्टारः। राजवचनमनुगच्छति जनो भयात्।

अथवा

(ख) ततो ब्राह्मणस्तानि रत्नानि गृहीत्वा उज्जयिनीं यावदागतस्तावद्यज्ञसमाप्तिर्जाता। राजावभृथस्नानं कृत्वा

सर्वानर्थिजनान् परिपूर्णमनोरथानकरोत्। ब्राह्मणो राजानं
दृष्ट्वा रत्नान्यर्पयित्वा प्रत्येकं तेषां गुणकथनमकथयत्।

4. अधोलिखितश्लोकस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् – 4

(क) गुर्वर्थमर्थी श्रुतपारदृशवा

रघोः सकाशादनवाप्य कामम्।

गतो वदान्यान्तरमित्ययं मे

मा भूत्परीवादनवावतारः।।

अथवा

(ख) सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम्।

वृणुते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पदः।।

5. अधोलिखितासु सूक्तिषु मात्रद्वयोः सूक्तयोः भावार्थं हिन्दीभाषया
लेख्यम् – 2 × 2 = 4

(क) क्रूरोऽयं किन्तुर्मध्ये प्रविश्य सर्वं विनाशयति।

(ख) यो जन्म दत्तवान्, स जीवितुमधिकारमपि दत्तवान्।

(ग) कार्यं वा साधयेयम् देहं वा पातयेयम्।

(घ) विगुणः कार्षापणः, कुत्सितश्च पुत्रः

संकटे कदाचिदुपयुक्तो भवेत्।

(5)

4305/(Set : A)

6. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा अधस्तनानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लेखितव्यानि –

पदे पदे दोधूयमानाः वृक्षशाखाः सम्मुखमाघ्नन्ति,
परं दृढसंकल्पोऽयं सादी न स्वकार्याद् विरमति।

प्रश्नाः –

2 × 1 = 2

(क) पदे पदे के सम्मुखमाघ्नन्ति ?

(ख) 'स्वकार्याद्' इति पदे का विभक्तिः ?

7. अधोलिखितं श्लोकं सम्पठ्य अधस्तनयोः प्रश्नयोः उत्तराणि संस्कृतभाषया लेखनीयानि –

यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः।
सः यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते।।

प्रश्नाः –

2 × 1 = 2

(क) लोकः कम् अनुवर्तते ?

(ख) 'सः' इति पदे का विभक्तिः किं वचनञ्च ?

8. रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत –

2 × 1 = 2

(क) मया सर्वोऽपि ब्राह्मणसमूहो दक्षिणया तोषितः।

(ख) न परिचयं रक्षति।

खण्डः 'घ'

(संस्कृतसाहित्यस्य-परिचयः)

9. श्रीचन्द्रशेखरवर्मणः अथवा महाकवेः कालिदासस्य संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया लेखितव्यः।

4

4305/(Set : A)

P. T. O.

10. अधस्तनयोः पुस्तकयोः मध्ये *एकस्य* संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया
लेखनीयः — 4
- (i) प्रबन्धमञ्जरी।
(ii) रघुवंशम्।

खण्डः 'ड'

(छन्दोऽलङ्कार - परिचयः)

11. अधोनिर्दिष्टछन्दस्सु मात्र *द्वयोः* संस्कृतभाषया लक्षणोदाहरणौ
लिखत — 2 × 4 = 8
- (क) उपेन्द्रवज्रा (ख) मन्दाक्रान्ता
(ग) वंशस्थम् (घ) शिखरिणी

12. अधः प्रदत्तेषु अलङ्कारेषु *द्वयोरेव* लक्षणोदाहरणौ संस्कृतभाषया
लिखत — 2 × 4 = 8
- (क) अनुप्रासः (ख) उपमा
(ग) श्लेषः (घ) व्याजस्तुतिः

खण्डः 'च'

(अनुप्रयुक्त - व्याकरणम्)

13. 'गुणसन्धेः' *अथवा* 'विसर्गसन्धेः' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया
लिखत। 2
14. 'करणकारकस्य' *अथवा* 'अधिकरणकारकस्य' परिभाषां सोदाहरणं
हिन्दीभाषया लिखत। 2

15. 'द्वन्द्वसमासस्य' अथवा 'अव्ययीभावसमासस्य' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

खण्ड: 'छ'

[बहुविकल्पीय - वस्तुनिष्ठप्रश्नाः]

16. अधस्तनप्रश्नानां लिखितोत्तर-विकल्पेषु शुद्धविकल्पं चित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत - 6 × 1 = 6

(क) 'ह्येवंविधम्' इति पदे कः सन्धिविच्छेदः ?

(i) ह्य + एवंविधम् (ii) हि + एवंविधम्

(iii) ह्यः + एवंविधम् (iv) ह्य + एवंविधः

(ख) 'अनेजत् + एकम्' इति पदे किं सन्धिपदम् ?

(i) अनेजदेकम् (ii) अनेजत्एकम्

(iii) अनेजेकम् (iv) अनेजतेकम्

(ग) 'अन्यथेतः' इति पदे कः सन्धिः ?

(i) यण्सन्धिः (ii) गुणसन्धिः

(iii) दीर्घसन्धिः (iv) अयादिसन्धिः

(घ) 'वरतन्तुशिष्यः' इति पदे विग्रहोऽस्ति ?

(i) वरतन्तुः शिष्यः (ii) वरतन्तवः शिष्यः

(iii) वरतन्तोः शिष्यः (iv) वरतन्तवे शिष्यः

(ङ) 'अनवाप्य' इति पदे कः समासः ?

(i) अव्ययीभावः (ii) बहुव्रीहिसमासः

(iii) नञ् तत्पुरुषः (iv) द्वन्द्वसमासः

(च) 'गुणानां लुब्धाः' इति विग्रहे किं समस्तपदम् ?

(i) गुणलुब्धाः (ii) गुणाः लुब्धाः

(iii) गुणे लुब्धाः (iv) गुणालुब्धाः

17. लघूत्तरात्मक प्रश्नाः —

10 × 1 = 10

- (i) 'किम्' स्त्रीलिङ्गे तृतीयाविभक्तौ एकवचने रूपम् किम् ?
- (ii) 'महाद्रुमेण' इति पदे का विभक्तिः ?
- (iii) 'आसीत्' इति पदे कः धातुः ?
- (iv) 'अकथयत्' इति पदे कः पुरुषः ?
- (v) 'दत्त्वा' इति पदे कः प्रत्ययः ?
- (vi) 'त्यज् + क्त्वा' अनयोः संयोगे किं रूपम् ?
- (vii) 'स्वाहा' इति उपपदयोगे का विभक्तिः ?
- (viii) 'दुष्कृतम्' इति पदस्य विलोमपदं किम् ?
- (ix) 'विद्वान्' इति पदस्य विलोमपदं लिखत।
- (x) 'पृथिवी' इति पदस्य समानार्थकपदमस्ति ?

CLASS : 12th (Sr. Secondary) Code No. 4305

Series : SS-M/2019

रोल नं०

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

SET : B

संस्कृत

SANSKRIT

ACADEMIC/OPEN

(Only for Fresh/Re-appear Candidates)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 80

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 8 तथा प्रश्न 17 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये कोड नम्बर तथा सेट को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/ पन्ने न छोड़ें।
- उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।
- परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।
- कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।

4305/(Set : B)

P. T. O.

निर्देश: –

- (i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

खण्ड: 'क'

(अपठित - अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निम्नाङ्कितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत –

पर्यटनं रोमाञ्चकारी प्रियजनैः सह कृतं पर्यटनं आनन्दं ददाति। पर्यटनेन ज्ञानवृद्धिः मनोरञ्जनं च भवतः। अन्यच्च यत् स्वयं दृश्यते अनुभूयते च तत् ज्ञानं स्थिरतरं भवति। कस्मिन् देशे प्रदेशे वा किं किं भुज्यते, किं पीयते ? कथं व्यवहारः क्रियते ? का तत्रत्या वेशभूषा ? के च उत्सवाः ? एतत् सर्वं पर्यटनेन ज्ञायते। पर्यटन-उद्योगेन भारतशासनं पर्याप्तं धनं लभते। अतः इयम् उद्योगं वर्धयितुं शासनं यत्नशीलम् अस्ति।

प्रश्नाः –

2 × 5 = 10

- (क) पर्यटनं कीदृशम् ?
- (ख) पर्यटन-उद्योगेन भारतशासनं किं लभते ?
- (ग) कैः सह कृतं पर्यटनं आनन्दं ददाति ?

- (घ) पर्यटनेन लब्धं ज्ञानं कीदृशं भवति ?
 (ङ) पर्यटनेन कस्य वृद्धिः भवति ?

खण्डः 'ख'

(रचनात्मकं – कार्यम्)

2. विषयमेकमधिकृत्य लघुनिबन्धं संस्कृतभाषया लिखत – 6

- (क) मम प्रियं पुस्तकं (गीता)।
 (ख) प्रातःकालीन भ्रमणम्।
 (ग) अनुशासनम्।

खण्डः 'ग'

(पठित – अवबोधनम्)

3. अधोलिखितगद्यांशस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् – 4

- (क) निश्चितं किल सिद्धैः स्वर्गनरकादिकं सर्वं ब्रह्माण्डान् किञ्चिद्बहिरस्तीति। ते सप्तगगनाश्रिताः सप्त ग्रहाः स्वर्गं परितो मण्डलावत् परिभ्रमन्ति इति वदन्ति, न स्वर्गस्योपरि।

अथवा

- (ख) तावदकस्मादुत्थितो महान् झञ्झावातः, एकः सायंसमयप्रयुक्तः स्वभाववृत्तोऽन्धकारः, स च द्विगुणितो मेघमालाभिः। झञ्झावातोद्धूतैः रेणुभिः शीर्णपत्रैः कुसुमपरागैः शुष्कपुष्पैश्च पुनरेष द्वैगुण्यं प्राप्तः।

4. अधोलिखितश्लोकस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् – 4

- (क) असूर्या नाम ते लोका अन्धेन तमसाऽऽवृताः।
ताँस्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति ये के चात्महनो जनाः॥

अथवा

- (ख) जनस्य साकेतनिवासिनस्तौ
द्वावप्य भूतामभिनन्द्यसत्वौ।
गुरुप्रदेयाधिकनिःस्पृहोऽर्थी
नृपोऽर्थिकामादधिकप्रदश्च॥

5. अधोलिखितासु सूक्तिषु मात्र **द्वयोः** सूक्तयोः भावार्थं हिन्दीभाषया
लेख्यम् – 2 × 2 = 4

- (क) स्वर्गभूमिं कुर्शीति वदन्ति।
(ख) अस्माभिः पर्वताः शंकवः कृताः।
(ग) हरति अतिमलिनमपि दोषजातं गुरुपदेशः।
(घ) विगुणः कार्षापणः, कुत्सितश्च पुत्रः संकटे कदाचिदुपयुक्तो
भवेत्।

6. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा अधस्तनानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लेखितव्यानि –

अहो असारोऽयं संसारः, कदा कस्य किं भविष्यति इति न ज्ञायते। यच्चोपार्जितानां वित्तं तदपि दानभोगैर्विना सफलं न भवति।

प्रश्नाः -

2 × 1 = 2

- (क) अयं संसारः कीदृशः अस्ति ?
(ख) 'कस्य' इति पदे का विभक्तिः ?

7. अधोलिखितं श्लोकं सम्पठ्य अधस्तनयोः प्रश्नयोः उत्तराणि संस्कृतभाषया लेखनीयानि –

अस्ति यद्यपि सर्वत्र नीरं नीरज-राजितम्।

रमते न मरालस्य मानसं मानसं विना।।

प्रश्नाः -

2 × 1 = 2

- (क) सर्वत्र कीदृशं नीरम् अस्ति ?
(ख) 'अस्ति' इति पदे कः पुरुषः ?

8. रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत –

2 × 1 = 2

- (क) मनुष्याणां हिंसावृत्तिस्तु निरवधिः।
(ख) शब्दार्थौ सत्कविरिव द्वयं विद्वानपेक्षते।

खण्ड: 'घ'

(संस्कृतसाहित्यस्य - परिचयः)

9. महाकविबाणभट्टस्य *अथवा* भट्टमथुरानाथशास्त्रिणः संक्षिप्तपरिचयः
हिन्दीभाषया लेखितव्यः। 4
10. अधस्तनयोः पुस्तकयोः मध्ये *एकस्य* संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया
लेखनीयः - 4
- (i) शिवराजविजयम्।
(ii) पाषाणीकन्या।

खण्ड: 'ङ'

(छन्दोऽलङ्कार - परिचयः)

11. अधोनिर्दिष्टछन्दस्सु मात्र *द्वयोः* संस्कृतभाषया लक्षणोदाहरणौ
लिखत - 2 × 4 = 8
- (क) इन्द्रवज्रा (ख) उपजातिः
(ग) शिखरिणी (घ) मालिनी
12. अधः प्रदत्तेषु अलङ्कारेषु *द्वयोरेव* लक्षणोदाहरणौ संस्कृतभाषया
लिखत - 2 × 4 = 8
- (क) श्लेषः (ख) अनुप्रासः
(ग) अन्योक्तिः (घ) उपमा

खण्ड: 'च'

(अनुप्रयुक्त - व्याकरणम्)

13. 'अयादिसन्धेः' *अथवा* 'गुणसन्धेः' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया
लिखत। 2

14. 'कर्मकारकस्य' अथवा 'अपादानकारकस्य' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2
15. 'अव्ययीभावस्य' अथवा 'द्विगुसमासस्य' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

खण्ड: 'छ'

[बहुविकल्पीय - वस्तुनिष्ठप्रश्नाः]

16. अधस्तनप्रश्नानां लिखितोत्तर-विकल्पेषु शुद्धविकल्पं चित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत — 6 × 1 = 6
- (क) 'अश्वोऽश्वः' इति पदे कः सन्धिविच्छेदः ?
 (i) अश्वो + श्वः (ii) अश्वः + अश्वः
 (iii) अश्व + अश्वः (iv) अश्वो + अश्वः
- (ख) 'न + उपसर्पति' इति पदे किं सन्धिपदम् ?
 (i) नोपसर्पति (ii) नेपसर्पति
 (iii) नुपसर्पति (iv) नौपसर्पति
- (ग) 'तथापि' इति पदे कः सन्धिः ?
 (i) दीर्घसन्धिः (ii) गुणसन्धिः
 (iii) वृद्धिसन्धिः (iv) यणसन्धिः
- (घ) 'कुलव्रतम्' इति पदे विग्रहोऽस्ति ?
 (i) कुलात् व्रतम् (ii) कुलं व्रतम्
 (iii) कुलस्य व्रतम् (iv) कुलेषु व्रतम्
- (ङ) 'उष्णरश्मिः' इति पदे कः समासः ?
 (i) कर्मधारयः (ii) द्विगुः
 (iii) तत्पुरुषः (iv) बहुव्रीहिः

- (च) 'राज्ञः समीपम्' इति विग्रहे किं समस्तपदम् ?
 (i) राजासमीपम् (ii) उपराजम्
 (iii) राज्ञासमीपम् (iv) राज्ञसमीपम्

17. लघूत्तरात्मक प्रश्नाः —

10 × 1 = 10

- (i) 'अस्मद्' प्रथमाविभक्तौ एकवचने किम् रूपम् ?
 (ii) 'तस्य' इति पदे का विभक्तिः ?
 (iii) 'पृच्छति' इति पदे कः लकारः ?
 (iv) 'अब्रवीत्' इति पदे कः पुरुषः ?
 (v) 'कुर्वन्' इति पदे कः प्रत्ययः ?
 (vi) 'आ + गम् + ल्यप्' एतेषां संयोगे किं रूपम् ?
 (vii) 'विना' इति उपपदयोगे का विभक्तिः ?
 (viii) 'जलम्' इति पदस्य पर्याय पदं लिखत ?
 (ix) 'कमलम्' इति पदस्य समानार्थकपदमस्ति।
 (x) 'मूर्खः' इति पदस्य विलोमपदमस्ति।

CLASS : 12th (Sr. Secondary) Code No. 4305

Series : SS-M/2019

रोल नं०

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

SET : C

संस्कृत

SANSKRIT

ACADEMIC/OPEN

(Only for Fresh/Re-appear Candidates)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 80

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 8 तथा प्रश्न 17 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये कोड नम्बर तथा सेट को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/ पन्ने न छोड़ें।
- उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।
- परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।
- कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।

4305/(Set : C)

P. T. O.

निर्देश: –

- (i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

खण्ड: 'क'

(अपठित-अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निम्नाङ्कितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत –

संसारस्य प्रायेण सर्वेष्वपि देशेषु ऋतुराजवसन्तस्य स्वागतोत्सवः क्रियते। भारतवर्षे तु विशेषेण नवान्नस्य आगमनकालोऽयम्। अत एव नवधान्यं गृहे दृष्ट्वा कृषकाः हर्षन्ति सोत्साहं चोत्सवं कुर्वन्ति। इदमपि किल स्मर्यते यत् पुरा खलु हिरण्यकशिपुर्नाम देवरिपुरासीत्। सः हरि भक्ति परायणं प्रह्लादनामानं स्वसुतं भस्मीकर्तुकामोऽभवत्। तस्य स्वसा होलिका तत्कर्मसम्पादनाय प्रवृत्ता। तत्र च होलिका वराकी भस्मी भूता, भगवत्प्रसादात् च अग्निज्वालाऽवलीढोऽपि प्रह्लादः सुरक्षितः आसीत्। तस्मादेव च लोकैः प्रतिवर्षं होलिकादाहो विधीयते।

प्रश्नाः –

2 × 5 = 10

- (क) सर्वेषु देशेषु कस्य स्वागतोत्सवः क्रियते ?
- (ख) नवधान्यं गृहे दृष्ट्वा के हर्षन्ति ?

4305/(Set : C)

(3)

4305/(Set : C)

- (ग) देवरिपोः नाम किम् आसीत् ?
(घ) हिरण्यकशिपोः सुतः कः आसीत् ?
(ङ) हिरण्यकशिपोः स्वसा का आसीत् ?

खण्डः 'ख'

(रचनात्मकं – कार्यम्)

2. **विषयमेकमधिकृत्य** लघुनिबन्धं संस्कृतभाषया लिखत – 6
(क) स्वच्छतायाः महत्त्वम्।
(ख) संस्कृतभाषायाः महत्त्वम्।
(ग) महात्मागान्धी।

खण्डः 'ग'

(पठित – अवबोधनम्)

3. अधोलिखितगद्यांशस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् – 4
(क) गतस्य वर्षत्रयस्य आकलनात् ज्ञायते यद्विभागस्य कार्यनैपुण्यं दशगुणैः वर्धितम्। खाद्ये अपमिश्रणं न्यूनीभूतम्। अतः उपभोक्तृणामपि अभियोगो नास्ति विभागस्य विपक्षे। मन्त्रिणां मध्येऽपि तस्य सुख्यातिः वर्तते।

4305/(Set : C)

P. T. O.

अथवा

(ख) निरन्तरम् आत्मोन्नतये चेष्टमानाः लोभाक्रान्तहृदयाः
मनुजन्मानः किल प्रतिक्षणं स्वार्थसाधनाय सर्वात्मना प्रवर्तन्ते।
न धर्ममनुधावन्ति, न सत्यमनुबध्नन्ति। परं तृणवद् उपेक्षन्ते
स्नेहम्। अहितमिव परित्यजन्ति आर्जवम्।

4. अधोलिखितश्लोकस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् — 4

(क) तं भूपतिर्भासुरहेमराशिं
लब्धं कुबेरादभियास्यमानात्।
दिदेश कौत्साय समस्तमेव
पादं सुमेरोरिव वज्रभिन्नम्॥

अथवा

(ख) न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसङ्गिनाम्।

जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन्॥

5. अधोलिखितासु सूक्तिषु मात्र **द्वयोः** सूक्तयोः भावार्थं हिन्दीभाषया
लेख्यम् — 2 × 2 = 4

(क) दातव्यं भोक्तव्यं धनविषये सञ्चयो न कर्तव्यः।

(ख) उपार्जितानां वित्तानां त्याग एव हि रक्षणम्।

(ग) योगः कर्मसु कौशलम्।

(घ) सुलभसौख्यमिदं बालत्वं भवति।

6. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा अधस्तनानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लेखितव्यानि –

तावदकस्मादुत्थितो महान् झञ्झावातः, एकः सायंसमयः प्रयुक्तः स्वभाववृत्तोऽन्धकारः, स च द्विगुणितो मेघमालाभिः।

प्रश्नाः –

2 × 1 = 2

(क) अकस्मात् कः उत्थितः ?

(ख) अन्धकारः काभिः द्विगुणितः ?

7. अधोलिखितं श्लोकं सम्पठ्य अधस्तनयोः प्रश्नयोः उत्तराणि संस्कृतभाषया लेखनीयानि –

बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते।

तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम्।।

प्रश्नाः –

2 × 1 = 2

(क) बुद्धियुक्तः के उभे जहाति ?

(ख) 'योगाय' इति पदे का विभक्तिः किं वचनञ्च ?

8. रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत –

2 × 1 = 2

(क) निष्क्रष्टुमर्थं चकमे कुबेरात्।

(ख) भगवान् यीशुस्तव मङ्गलं वितनोतु।

खण्डः 'घ'

(संस्कृतसाहित्यस्य-परिचयः)

9. महाकविकालिदासस्य *अथवा* पं० भट्टमथुरानाथशास्त्रिणः
संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया लेखितव्यः। 4
10. अधस्तनयोः पुस्तकयोः मध्ये *एकस्य* संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया
लेखनीयः - 4
- (i) श्रीमद्भगवद्गीता।
(ii) कादम्बरी।

खण्डः 'ङ'

(छन्दोऽलङ्कार - परिचयः)

11. अधोनिर्दिष्टछन्दस्सु मात्र *द्वयोः* संस्कृतभाषया लक्षणोदाहरणौ
लिखत - 2 × 4 = 8
- (क) अनुष्टुप् (ख) वंशस्थम्
(ग) मन्दाक्रान्ता (घ) इन्द्रवज्रा
12. अधः प्रदत्तेषु अलङ्कारेषु *द्वयोरेव* लक्षणोदाहरणौ संस्कृतभाषया
लिखत - 2 × 4 = 8
- (क) उत्प्रेक्षा (ख) उपमा
(ग) व्याजस्तुतिः (घ) अनुप्रासः

खण्ड: 'च'

(अनुप्रयुक्त - व्याकरणम्)

13. 'गुणसन्धेः' अथवा 'यण्सन्धेः' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2
14. 'कर्ताकारकस्य' अथवा 'सम्प्रदानकारकस्य' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2
15. 'अव्ययीभावसमासस्य' अथवा 'द्वन्द्वसमासस्य' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

खण्ड: 'छ'

[बहुविकल्पीय - वस्तुनिष्ठप्रश्नाः]

16. अधस्तनप्रश्नानां लिखितोत्तर-विकल्पेषु शुद्धविकल्पं चित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत — 6 × 1 = 6
- (क) 'सोऽपि' इति पदे कः सन्धिविच्छेदः ?
- (i) सो + पि (ii) सो + अपि
- (iii) सः + अपि (iv) स + अपि
- (ख) 'तेन + एव' इति पदे किं सन्धिपदम् ?
- (i) तेनैव (ii) तेनेव
- (iii) तेनिव (iv) तेनव
- (ग) 'गुरूपदेशः' इति पदे कः सन्धिः ?
- (i) वृद्धिसन्धिः (ii) दीर्घसन्धिः
- (iii) यण्सन्धिः (iv) अयादिसन्धिः

- (घ) 'प्रकृतिसिद्धम्' इति पदे विग्रहोऽस्ति ?
 (i) प्रकृतेः सिद्धम् (ii) प्रकृत्या सिद्धम्
 (iii) प्रकृतिः सिद्धः (iv) प्रकृतिः सिद्धम्
- (ङ) 'तपोधनः' इति पदे कः समासः ?
 (i) बहुव्रीहिः (ii) द्विगुः
 (iii) द्वन्द्वः (iv) अव्ययीभावः
- (च) 'न + आर्या' इति विग्रहे किं समस्तपदम् ?
 (i) नार्या (ii) अनार्या
 (iii) अनार्यः (iv) नार्यः

17. लघूत्तरात्मक प्रश्नाः —

10 × 1 = 10

- (i) 'साधुभिः' इति पदे का विभक्तिः ?
 (ii) 'युष्मद्' प्रथमाविभक्तौ एकवचने किं रूपम् ?
 (iii) 'अस्ति' इति पदे कः धातुः ?
 (iv) 'अगच्छत्' इति पदे कः पुरुषः ?
 (v) 'पठित्वा' इति पदे कः प्रत्ययः ?
 (vi) 'नि + धा + ल्यप्' एतेषां संयोगे किं रूपम् ?
 (vii) 'परितः' इति उपपदयोगे का विभक्तिः ?
 (viii) 'वित्तम्' इति पदस्य समानार्थकपदमस्ति।
 (ix) 'अप्रियः' इति पदस्य विलोमपदमस्ति।
 (x) 'सुकृतम्' इति पदस्य विलोम पदं लिखत।

CLASS : 12th (Sr. Secondary) Code No. 4305

Series : SS-M/2019

रोल नं०

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

SET : D

संस्कृत

SANSKRIT

ACADEMIC/OPEN

(Only for Fresh/Re-appear Candidates)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 80

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 8 तथा प्रश्न 17 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये कोड नम्बर तथा सेट को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/ पन्ने न छोड़ें।
- उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।
- परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।
- कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।

4305/(Set : D)

P. T. O.

निर्देश: –

- (i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

खण्ड: 'क'

(अपठित - अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निम्नाङ्कितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत –

अस्माकं जीवने पदे-पदे प्रत्येकं कार्येषु विज्ञानं व्याप्तमस्ति। विज्ञानस्य चमत्कारान् दृष्ट्वा वयं आश्चर्यं कुर्मः। सर्वेषु क्षेत्रेषु एव विज्ञानस्य लाभाः दृश्यन्ते। अद्य वयं वाष्पयानेन देशदेशान्तरेषु परिभ्रमामः। पोतेन अनायासं नदीः समुद्रांश्चतरामः। विमानेन आकाशे स्वच्छन्दं विहरामः। अद्य तु राकेट इति यन्त्रेण तु चन्द्रमसि अपि भ्रमणाय प्रयत्नं कुर्मः। मोटर-बस-कार-स्कूटर-इत्यादिभिः यानैः तु वयं प्रतिदिनं प्रतिपलं च आवागमनं कुर्मः। अद्य अस्माकं जीवने विद्युतः उपयोगः तु सर्वत्र दृश्यते। रात्रीणाम् अन्धकारे विद्युद्दीपकं प्रज्वाल्य सर्वत्र प्रकाशं कुर्मः। विद्युतः प्रभावेण व्यजनानि चलन्ति, रोमाञ्चकारिणि दारुणेऽपि शिशिरे शैत्यभयं न भवति। उद्योगक्षेत्रेषु विद्युच्छक्त्या मुद्रणयन्त्राणि, अनेकानि लौहमयानि यन्त्रोपकरणानि चलन्ति। तेभ्यः नवीनानि वस्तुनि निर्मायन्ते।

प्रश्नाः –

2 × 5 = 10

- (क) प्रत्येकं कार्येषु किं व्याप्तमस्ति ?

4305/(Set : D)

- (ख) केन आकाशे स्वच्छन्दं विहरामः ?
 (ग) विद्युतः प्रभावेण कानि चलन्ति ?
 (घ) विद्युद्दीपकं प्रज्वाल्य वयं किं कुर्मः ?
 (ङ) अधुना पोतेन वयं किं कुर्मः ?

खण्डः 'ख'

(रचनात्मकं – कार्यम्)

2. **विषयमेकमधिकृत्य** लघुनिबन्धं संस्कृतभाषया लिखित – 6
 (क) प्रातःकालीनभ्रमणम्।
 (ख) समयस्य सदुपयोगः।
 (ग) संस्कृतस्य महत्त्वम्।

खण्डः 'ग'

(पठित – अवबोधनम्)

3. अधोलिखितगद्यांशस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् – 4
 (क) अकस्मात् परितो मेघमाला पर्वतश्रेणीव प्रादुरभूत्, क्षणं सूक्ष्मविस्तारा, परतः प्रकटितशिखरि शिखर-विडम्बना, अथ दर्शित-दीर्घ-शुण्डमण्डित-दिगन्त-दन्तावल-भयानकाकारा ततः पारस्परिक-संश्लेष-विहित महान्धकारा च समस्तं गगनतलं पर्यच्छदीत्।

अथवा

(ख) पुनः किमासीत्। मम वीरदर्पस्य शौर्यस्य च प्रज्वलितं
ज्योतिस्तत्रैव निर्वाणमभूत्। चौरनिग्रहः कीदृशः,
निजप्राणपरित्राणमेव मे अन्वेषणीयमभवत्। लगुडं प्रक्षिप्य
कोष्ठके निलीनोऽभवम्। तत एव च कम्पित-कण्ठेन
चीत्कारमकरवम्-लोकाः ! आगच्छत, चौरः प्रविष्टोऽस्ति।

4. अधोलिखितश्लोकस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् – 4

(क) पापान्निवारयति योजयते हिताय
गुह्यं निगूहति गुणान् प्रकटीकरोति।
आपद्गतं च न जहाति ददाति काले,
सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्तः॥

अथवा

(ख) ददाति प्रतिगृह्णाति गुह्यमाख्याति पृच्छति।

भुङ्क्ते भोजयते चैव षड्विधं प्रीतिलक्षणम्॥

5. अधोलिखितासु सूक्तिषु मात्र **द्वयोः** सूक्तयोः भावार्थं हिन्दीभाषया
लेख्यम् – $2 \times 2 = 4$

(क) क्रूरोऽयं किन्तुर्मध्ये प्रविश्य सर्वं नाशयति।

- (ख) कोटीशचतस्रो दश चाहर।
 (ग) दिदेश कौत्साय समस्तमेव।
 (घ) कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छतं समाः।

6. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा अधस्तनानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लेखितव्यानि —

तस्य गमनस्य दिवसत्रयात्परं कार्यालये पत्रमेकमागतम्।
 कौतूहलवशात् श्रीदासः तत्पत्रम् उद्घाटितवान्।

प्रश्नाः —

2 × 1 = 2

- (क) कः पत्रम् उद्घाटितवान् ?
 (ख) 'तस्य' इति पदे का विभक्तिः ?

7. अधोलिखितं श्लोकं सम्पठ्य अधस्तनयोः प्रश्नयोः उत्तराणि संस्कृतभाषया लेखनीयानि —

नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः।

शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्धयेदकर्मणः॥

प्रश्नाः -

2 × 1 = 2

- (क) अकर्मणः किं ज्यायः ?
 (ख) 'त्वम्' इति पदे कः शब्द ?

8. रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - $2 \times 1 = 2$

(क) श्रीदासः तत्पत्रम् उद्घाटितवान्।

(ख) अविवेकः परमापदां पदम्।

खण्डः 'घ'

(संस्कृतसाहित्यस्य - परिचयः)

9. महाकविबाणभट्टस्य अथवा पं० हृषीकेशभट्टाचार्यस्य संक्षिप्तपरिचयः
हिन्दीभाषया लेखितव्यः। 4

10. अधस्तनयोः पुस्तकयोः मध्ये एकस्य संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया
लेखनीयः - 4

(i) रघुवंशम्।

(ii) समुद्रसङ्गमः।

खण्डः 'ङ'

(छन्दोऽलङ्कार - परिचयः)

11. अधोनिर्दिष्टछन्दस्सु मात्रद्वयोः संस्कृतभाषया लक्षणोदाहरणौ
लिखत - $2 \times 4 = 8$

(क) इन्द्रवज्रा

(ख) वसन्ततिलका

(ग) शिखरिणी

(घ) वंशस्थम्

12. अधः प्रदत्तेषु अलङ्कारेषु द्वयोरेव लक्षणोदाहरणौ संस्कृतभाषया
लिखत - $2 \times 4 = 8$

(क) अनुप्रासः

(ख) उपमा

(ग) अर्थान्तरन्यासः

(घ) व्याजस्तुतिः

खण्ड: 'च'

(अनुप्रयुक्त - व्याकरणम्)

13. 'दीर्घसन्धेः' अथवा 'व्यञ्जनसन्धेः' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2
14. 'करणकारकस्य' अथवा 'अपादानकारकस्य' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2
15. 'तत्पुरुषसमासस्य' अथवा 'बहुव्रीहिसमासस्य' परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

खण्ड: 'छ'

[बहुविकल्पीय - वस्तुनिष्ठप्रश्नाः]

16. अधस्तनप्रश्नानां लिखितोत्तर-विकल्पेषु शुद्धविकल्पं चित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत — 6 × 1 = 6
- (क) 'समुद्रोऽपि' इति पदे कः सन्धिविच्छेदः ?
 (i) समुद्रे + अपि (ii) समुद्रो + अपि
 (iii) समुद्रः + अपि (iv) समुद्र + अपि
- (ख) 'यत् + च' इति पदे किं सन्धिपदम् ?
 (i) यच्च (ii) यद्च
 (iii) यत्च (iv) यच
- (ग) 'तेनैव' इति पदे कः सन्धिः ?
 (i) दीर्घसन्धिः (ii) गुणसन्धिः
 (iii) वृद्धिसन्धिः (iv) यणसन्धिः

- (घ) 'वाक्पटुता' इति पदे विग्रहोऽस्ति :
- (i) वाक् पटुः (ii) वाचि पटुः
 (iii) वाचि पटुता (iv) वाक् पटुता
- (ङ) 'नृपतिः' इति पदे कः समासः ?
- (i) तत्पुरुषः (ii) अव्ययीभावः
 (iii) कर्मधारयः (iv) बहुव्रीहिः
- (च) 'चन्द्र इव उज्ज्वलाः' इति विग्रहे किं समस्तपदम् ?
- (i) चन्द्रेव उज्ज्वलाः (ii) चन्द्रोज्ज्वलाः
 (iii) चन्द्र इवोज्ज्वलाः (iv) चन्द्र उज्ज्वलाः

17. लघूत्तरात्मक प्रश्नाः —

10 × 1 = 10

- (i) 'किम्' नपुंसकलिङ्गे, द्वितीया विभक्तौ, द्विवचने रूपम् ?
- (ii) 'राजा' इति पदे का विभक्तिः ?
- (iii) 'अश्नुते' इति पदे कः धातुः ?
- (iv) 'अभवत्' इति पदे कः पुरुषः ?
- (v) 'तृप्तम्' इति पदे कः प्रत्ययः ?
- (vi) 'नि + षिध् + ल्यप्' एतेषां संयोगे किं रूपम् ?
- (vii) 'नमः' इति उपपदयोगे का विभक्तिः ?
- (viii) 'पयोदः' इति पदस्य समानार्थकमस्ति।
- (ix) 'पुण्यात्' इति पदस्य विलोमपदमस्ति।
- (x) 'अशुभम्' इति पदस्य विलोम पदं लिखत।